

TA'LIM JARAYONLARIDA AMALIY MASHG'ULOTLAR ORQALI MURAKKAB BILIMLARNI O'ZLASHTIRISH YECHIMLARI

Xaydarov Ma'ruf Jumanazarovich

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18272285>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim jarayonida amaliy mashg'ulotlardan foydalanish orqali murakkab bilimlarni samarali o'zlashtirish masalasi yoritilgan. Unda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishning pedagogik ahamiyati, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi o'rni hamda amaliy mashg'ulotlarning ta'lim sifati va barqarorligiga ta'siri tahlil qilingan. Maqolada amaliy mashg'ulotlarning murakkab tushunchalarni anglash, ularni real vaziyatlarda qo'llash va bilimni shaxsiy tajribaga aylantirishdagi roli asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim jarayoni, amaliy mashg'ulotlar, murakkab bilimlar, faol ta'lim, mustaqil fikrlash, pedagogik samaradorlik.

Ta'lim jarayonlarida amaliy mashg'ulotlar orqali murakkab bilimlarni o'zlashtirish masalasi bugungi kunda pedagogika va ta'lim metodikasi sohasida eng dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Jamiyatning intellektual salohiyati, innovatsion rivojlanishi va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash darajasi bevosita ta'lim sifatiga bog'liq. Shu sababli ta'lim jarayonini faqat nazariy ma'lumotlar uzatish bilan cheklab qo'yish zamon talablariga javob bermaydi.

Ayniqsa, murakkab bilimlar bilan ishlashda o'quvchi yoki talabanning faolligini ta'minlaydigan, uni mustaqil fikrlashga undaydigan yondashuvlarga ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Amaliy mashg'ulotlar ana shunday ehtiyojdan kelib chiqqan holda ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanmoqda.

Murakkab bilimlar ko'pincha ko'p qirrali, chuqur tahlilni talab qiladigan, sabab-oqibat munosabatlariga boy tushunchalar majmuasidan iborat bo'ladi. Bunday bilimlarni faqat ma'ruza yoki matn orqali tushuntirish o'quvchida yetarli darajada tasavvur hosil qilmasligi mumkin.

Natijada bilim yuzaki o'zlashtiriladi va amaliy faoliyatda qo'llash qiyinlashadi. Amaliy mashg'ulotlar esa murakkab tushunchalarni real hayotga yaqinlashtiradi, ularni sezish, his qilish va tajriba asosida anglash imkonini beradi. Bu jarayonda o'quvchi bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol ishtirokchiga aylanadi.

Amaliy mashg'ulotlarning eng muhim jihati shundaki, ular o'rganilayotgan bilimni shaxsiy tajribaga aylantiradi. Inson o'z tajribasi orqali egallagan bilimni uzoq vaqt eslab qoladi va uni turli vaziyatlarda qo'llay oladi. Murakkab nazariy tushunchalar amaliy vazifalar, muammoli holatlar yoki loyihaviy ishlar orqali o'rganilganda, o'quvchi ularning mohiyatini chuqurroq anglaydi. Bu jarayonda xatoga yo'l qo'yish, uni tahlil qilish va to'g'ri xulosa chiqarish ham muhim o'rin tutadi.

Chunki aynan xatolar orqali o'rganish bilimning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonida amaliy mashg'ulotlardan foydalanish o'quvchining tafakkurini rivojlantirishga kuchli ta'sir ko'rsatadi. O'quvchi berilgan topshiriqni bajarish jarayonida vaziyatni tahlil qiladi, mavjud bilimlarini safarbar etadi, yangi yechimlar izlaydi va qaror qabul qiladi. Bu esa tanqidiy fikrlash, mantiqiy mushohada yuritish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantiradi.

Murakkab bilimlar aynan shu jarayonlarda o'z mazmunini to'liq ochib beradi. Nazariyada tushunish qiyin bo'lgan tushunchalar amaliy faoliyat davomida asta-sekin oydinlashadi.

Amaliy mashg'ulotlar orqali murakkab bilimlarni o'zlashtirishning muhim yechimlaridan biri bu muammoli vaziyatlarga asoslangan ta'limdir. Bunda o'qituvchi o'quvchilarga tayyor javoblarni bermaydi, balki ularni muammo bilan yuzma-yuz qoldiradi. O'quvchi muammoni hal qilish jarayonida izlanadi, savollar beradi, turli fikrlarni solishtiradi va yakuniy xulosaga keladi.

Bu jarayon bilimni chuqur o'zlashtirish bilan birga, mustaqil o'rganishga bo'lgan ehtiyojni ham kuchaytiradi. Natijada o'quvchi faqat dars doirasida emas, balki undan tashqarida ham bilim izlashga intiladi.

Amaliy mashg'ulotlarning samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining pedagogik mahoratiga bog'liq. O'qituvchi amaliy topshiriqlarni tuzishda o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari va psixologik xususiyatlarini inobatga olishi zarur. Haddan tashqari murakkab yoki aksincha juda sodda topshiriqlar kutilgan natijani bermaydi.

Muvozanatli yondashuv esa o'quvchini qiyinchiliklarni yengishga undaydi va unda o'z kuchiga bo'lgan ishonchni shakllantiradi. Bu ishonch murakkab bilimlarni egallashda muhim motivatsion omil hisoblanadi.

Shuningdek, amaliy mashg'ulotlar jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Guruhda bajariladigan topshiriqlar o'quvchilarni o'zaro fikr almashishga, bir-birini tinglashga va umumiy qarorga kelishga o'rgatadi. Bunday muhitda murakkab bilimlar turli nuqtai nazarlar orqali tahlil qilinadi va bu ularning yanada chuqurroq anglanishiga olib keladi. Jamoaviy muhokama jarayonida o'quvchi o'z fikrini asoslashga, boshqalarning fikrini baholashga va zarur hollarda o'z pozitsiyasini qayta ko'rib chiqishga majbur bo'ladi.

Amaliy mashg'ulotlarda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham muhim yechimlardan biridir. Axborot texnologiyalari, interaktiv vositalar va simulyatsiyalar murakkab jarayonlarni ko'rgazmali va tushunarli shaklda namoyish etish imkonini beradi.

Bunday vositalar o'quvchining qiziqishini oshiradi va bilimni yanada samarali o'zlashtirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, real hayotda bevosita kuzatish qiyin bo'lgan jarayonlarni virtual muhitda o'rganish katta pedagogik ahamiyatga ega.

Ta'lim jarayonida amaliy mashg'ulotlar orqali murakkab bilimlarni o'zlashtirish faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'quvchi o'z faoliyati natijasini ko'rgan sari unda mas'uliyat hissi kuchayadi, o'z ustida ishlashga bo'lgan ehtiyoj ortadi. Bu esa uzluksiz ta'limga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Murakkab bilimlar bilan ishlash jarayonida hosil bo'lgan ko'nikmalar kelajakdagi kasbiy faoliyatda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonlarida amaliy mashg'ulotlar orqali murakkab bilimlarni o'zlashtirish zamonaviy ta'limning muhim sharti hisoblanadi. Bunday yondashuv o'quvchini faol, mustaqil va ijodiy fikrlaydigan shaxs sifatida shakllantiradi.

Amaliy mashg'ulotlar nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlab, bilimning chuqur va barqaror bo'lishiga xizmat qiladi.

Shu sababli ta'lim tizimida amaliy mashg'ulotlarning ulushini oshirish, ularni metodik jihatdan boyitish va pedagogik jarayonga puxta integratsiya qilish muhim vazifalardan biri bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent, 2017.
2. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Saidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2019.
4. Abduqodirov A.A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Husanboyeva Q. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish masalalari. – Toshkent: Fan, 2016.
6. Muslimov N.A. Kasbiy ta'lim metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2017.